

1998, ՀՈՒՆԻՍ Ա, ԹԻՒ 11 (31)

ԲՐԻՍՏՈՂԵԱՅ
ԱՅԱՄՏԱՆ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷՏՄԻԱՅԵՆԻ ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ, ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿԵԱԲԱԾԱԹԵՐ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱՆԵՒ ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ, ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

**ԳԱՐԵԳԻՆ Ա ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ՖՐԱՆՍԻԱՅԻ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ**

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գառեգին Ա
Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը
Բանակայի Ազգային ժողովի
կողմից հայոց ցեղասպանու-
թյան ճանաչման առիթով մայի-
սի 30-ին Նյու Յորքի Ընդհանրա-
լական նամակ է հղել Բանակա-
յի Ազգային ժողովի նախագահ
Լուրս Բաթրիսին՝ արտահայե-
ված իր գոշունակությունն ընդո-
ված որոշման համար

Նամակում մասնավորապես
ասվում է.

«Մեծ հրգվանով եւ խոր գոհունակությամբ իմացանք, որ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովը 1998-ի մայիսի 29-ին ձեր նախագահությամբ կայացած նիստում դատարանական պահանջներ են առկա:

ված հայերի ցեղապաղանդությունը։ Հայ եկեղեցու հոգևոր դեղիս հաճախմանով, համուն թնական արեղիսկոդոնների եւ համայն հայ հալկասայլանը՝ ի Հայաստան, ի Լոնդոնի Ղարաքաղ եւ ի սփրոյոս ալիսարհի, Չնկերկ ներկայացնուն մեր խոր երախսազիսդությունը եւ քարծգնահասանմն Ազգային ժողովի ղոյսանակն որոնման համար ուր արահայսդուն է ճնարսոքյան վկայելու իմաստությունն ու բաշդությունը՝ հոգոս արդարուն թյան դախին։

Ազգային ժողովի որոշման ու
 րախաարհն ոչ միայն հայկական
 ծաղուն ունեցող ձեր քաղաքացի
 ներին, այլև ամբողջ հայ ազգին
 որ իրականաւոր է Ազգային ժո

ղովի արդար եւ արժանի որոշման
համար:

Խնդրում ենք ներկայացնել մեր ջանազանն ընտրակալությունը Ազգային ժողովի անդամներին և մեր աղոթքներն ու օրհնություններ՝ Ձեր կասարած ազնվագործի համար՝ ի քաղցավաճումն ու հառաջադիմությունը Յրանսիայի, որ միշտ մոտ է եղել մեր հայերիս խրթոնհակած հալիսով և եկողական ոգով քաթակալած հոգով:

Հաճեցե՛ք ընդունել, որն. մա-
խազահ, մեր արդյունքն ու քաճ-
զմահասությունը, մեր լավագույն
մադրանքներն Ազգային ժողովի-
ն ֆրանսիացի ժողովրդին»:

ՄԱՄԼՈՂԻԿԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

ԵՎՐԱՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՊԱՏՎԻՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆ
ԱՅՑԵԼԵՑ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ-
ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾԻՆ

Մայիսի 2-ին Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում Մայր Աթոռի դիվանադես Տ. Ներսես արքեպիսկոպոսը ղեկավարեց ընդունեց եկամտաբաժնի ղեկավարությանը՝ արտաքին հարաբերությունների բերդական համընկալությանը՝ Զանգյան ռեգիոնի գլխավորությանը:

Տեղեկանալով Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Քարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի առողջական վիճակի մասին՝ հյուրերը շուտօք պատահաբար հայտնվում են մադրեցին վեհապետ Հայրապետյանի:

Աղա սրբազան հայրը հյուրերին ներկայացրեց Հայ Առաքելական եկեղեցու ներկա կազմությունը, լուսանկարեց Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնի կողմից իրականացվող հոգևոր գործունեության մասին: Սրբազան հայրը նեց նաեւ Հայ եկեղեցու սեւս հաւաքութեւնները իրիստեղաւ փոյր եկեղեցիների հեւ:

ՄԱՍԼՈՂ ԴԻՎԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

ԼՐԱՔԱՂ «ՄԵԿ ՏՈՂՈՎ»

ՀՀ նախագահ Ադրես Բոչայանը հունիսի 3-ին հրամանագիր է ստորագրել Հայաստանում արտադրության շեղման և անվտանգության խնդիրները լուծելու նպատակով 1700-ամյակի տոնակատարության կազմակերպման ղեկավար հանձնաժողովի կազմավորման մասին:

Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքի՝ մայիսին նախատեսված ընտրությունը հեռաձգվել է (հավանաբար մինչև աշուն):

Արաբաշյան հայրադեմական բնիկ առաջնորդարանը հունիսի 4-ը հայաստանցի դոյրոցական Եղանակաբանների օրհնոյրթյան օր էր համադայաստանսան ադադորոյրթյուն իրականացրեց մայրաքաղաքի գործող եկեղեցիներում:

Գետուգյան ճեմարանում հունիսի 13-ին ավարտվեցին բնութային գիտությունների, իսկ ուսումնական տարեգրանի փակման իրադեպը կկայանա հունիսի 18-ին:

Մայիսի երկրորդ կեսին Երևանում տեղական ընդմիջումից հետո կրկին լույս տեսավ «Գրական քնն» (խմբագիր՝ Յուրի Խաչատրյան):

**ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԸ ԱԶԳԱՅԻՆ
ՄԻԱՍՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՆԻՇ**

Մայիսի 28-ին Հայաստանում ղե-
սական մակարդակով եւ համաժողո-
վրդական մասնակցությամբ նվեց
Սարգսյանի հերոսամարտի եւ Հա-
յաստանի առաջին հանրապետության
հռչակման 80-ամյակը, որի կադակ-

Մայիսի 28-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջիածնից հայ բարձրաստիճան հոգե-
որականների ղառվիրակությունը,
լիավորությամբ Մայր Աթոռի դիվա-
նային Ս. Ներսես-արքեպ. Պողոս-
յանի, մասնակցությամբ վերը



*Տ. Գարեգին արեւոյս. Ներսիսյանն ընթերցում է
Վեհապառ Շայրադեօի կոնդակը*

ցությամբ հրադարակվեց նաեւ Ամե-
նայն Հայոց կաթողիկոս Ն. Ս. Օ. Տ. Տ.
Զարեհին Առաքինի կոմուսակ:

Տնական միջոցառումներին կա-
րելու ժամանակը անցնելու ունեցող
այդ հոգեւոր դասը: Հասնել այդ նյա-
նական խթանին եւի ժամանակ ար-
տասանածոյան մի շարք բեմերի ա-
ռաջնորդներ. Փարիզի առաջնորդ ե-
րեւմտական եկրդայի հայրապետական
կան լուսնիկը: Տ. Գյուր արեւմտա-
նականը, ԱՄՆ Երեւանի բեմի ա-
ռաջնորդ Տ. Խաչատր արեւմտ. Պարս-
սանիան, Երեւանի բեմի առաջնորդ
Տ. Վաչե արեւմտ. Պոլսեւիանը, Կա-
նադահայոց առաջնորդ Տ. Պոլսեւի-
անը, Տեղեւանը, Պոլսեւիանը:

թվարկված սրբազան հայրեր, Ս. Էջմիածնի լուսարարաբեմ Ս. Գուհյան արեւմ. Սանթրուրյանի, 1700-ամյակի գրանցելակի վարչ-աւստղար Ս. Մետուր արեւմ. Աւճայի, Ս. Տաթեւ արեւմ. Սարգսյանի, Զայասյանի Ա. Բարսեղյան, Սյունյան, Գուգարաց, Ա. Բաղդասարի, Մանվելի, Կոստյի, Ժ. Բակի բժշկի, Կրիստիան, Արցախի բժշկի արաքոնոլոգների, վարաբեմների, աբտուրների, Բահանաների Ե. Սարկվաների, ձեկնեք երեւան, ու ճաշի Բաղալայի Պաթեւորոն Բոգեանց հանգանք արաքոնոլոգ լասարվեք Զայասյանի առաքի համարաբեմ երաքան հիմնադրերից Բան Մանուկյանի գերեզմանի մոտ: Այնուհետեւ



Սոսե մայրիկի աճյունի վերաթաղումը Եռաբլուրում

Ռումինիայի առաջնորդ Տ. Տիրաչը
վերադարձվել է Ստամբուլից՝
Սերբիայից, որտեղ իրենց հետ
ստանում էին Ս. Մարտիրոսյանը
և Ս. Մարտիրոսյանը, այլ քան
այդտեղից հեռացվածները:

Տոճի մայրաթյակին մայիսի 27-
երեւանում կայացած հանդիպա-
միսի ժամանակ, Արաւաշյան հա-
րադեսանքն թեմի առաջնորդակ-
փոխանորդ Տ. Գարեգին արեւոյ. Ն.
սիսյանն ընթերցեց Ամենայն Հայ-
կաթողիկոս Գարեգին Առաջինի կ-
ղական, որը ներկայանէ ունկնդրե-
լուցնալու:

սեւ եղիլ ունեցալ հայ ֆիդայական
աւանդան լեզբեղ դարձան Սոսե մ
րիկի՝ եփոքոսքիք սերված աճող
վերաթաղուճը ետարվուրում: Օրվա ե
կրորդ կեսին Ս. եղմիաճի բազմա
դաճ զաճվիրակչութիւնը մասնա
ցեց Ասորդաարաշի հուսահամաճ
նը կարգաճկեղեղած հանդիսութի
ւնը, ուր ելուրդ ունեցալ Արմավիրի բ
մի առաջնորդ Յ. Ստոյիկ եղս. Ար
աւսեղեղանք:

Մտրել (եջ 2) ներկայացնում է Մարգիս Գամբարձումյանի լուսակալական ռեդորատը Մարգարաշի հուսահամալիրից:

**ԵԿԵՂ ԵՑԱԿԵՐՏՈՒՄԻ
100-ԱՄՅԱ ՃԱՆԱՊԱՐՀ**

Հայ ժողովրդի գավակների մի հասկանալի քաժիք ընկալ դառա՜ ռածմասագաիր՝ արկերով հայրենի, ե- ղեմն, սարգադրություն: Մնացածը, «Բաց զճգ, Տէր, գոլուն ողորմու- րեանս» աղորթ ետրերին, հայաց- ին երկնին, գաղթականի ցուղը ձեռին, սխալեց աշխարհով մեկ, ո- իր միակ զենքն Եւ մայրնիներեց ժառանգած հաւկան Ու իոյւն Եւ: Այդ իոյսի իրագործումներեց մեղը Լմերիկայում համընց Ու դարձա՜ ի համայնք, եւ 1891 թ. 4Վուբեր Բա- դրանով կառուցվեց առաջին հայկա- կան եկեղեցին, իսկ 1898 թ. Ամե- ռիկայ Հայոց կաթողիկոս Իսրիխան Չայրիկի արջաւա կնդրակով հաս- տացվեց Ամերիկայի հայոց բժեմ, ո- Րը սարգադրների հայաը համընցա- ցավ փրկության լաւս, ուժա՜ցման անարյուն եղեմին դեմ անխորս- կելի աճարձակ:

Եւ ահա 100 տարի հետո նրանց առաջին վերաբնակիչների սերունդները մեծ շուքով տոնեցին այդ հոբելյանը:

Ստորև ներկայացվում է հարցազրույց Ամերիկայի Մեքսիկայում թոժի առաջնորդ Տ. Խաժակ արեթիկոսի-դոս Պարսամյանի հետ, որը Ամերիկայի Հայոց կաթողիկոս Գաբրիել Ա-ի համեմատարարականով եւ 37 կառավարության հրավերով ժամանակցում է Մարդարադաշի հերոսամարտի 80-ամյակին նվիրված տոնակատարությանը:

- Սրբազան հայր, որքանով մենք գնահատում ենք Ամերիկայի թեմի անցյալը, նույնքան էլ՝ ներկան: Այս Պարագայում ո՞րն է անցյալն ու ներկան կամքոք խորհուրդը:

– Միանգամայն արդարացի եփ. չգնահատել և չմեծաբել մեր Պաշտոնի բոլոր ժառանգությունը, որի վրա ստեղծվել, բազմազան են այսօրվա բարեփոխի, հոյաբանները) արժանի արժեքները, մենք աղափար սերունդներին համեմունք ոչինչ չեն ունենա, ամենի ճորը խաբարվում են հին վրա: Այս իմաստությամբ մենք-մայք շայոց կարողիկու Գաբրիել Ա-ն հասուկ կոնրակ հրադարակեց Մեմիկլայի թեմի 100-ամակի տոնակատարությամբ առիթով, որը ընթերցեց Մեմիկլայի բոլոր եկեղեցիներում, իսկ ամեիկլայիայ երեսույսարդներն իրենք երախիփի, հավատի ի մոմը վառեցին անցյալի ու աղափարի նկատմամբ՝ ճաել վկայելով իրենց մոլորումը ըերկային: 100 տարի առաջ ստեղծվեցին Յուխասյին և Յարավային Մեմիկլայի թեմերը: Ժամանակի հրաձայնականությունը ընդամանակվեց, նոր կազմավորված համայնքներով բազմազակ, և այսօր ստեղծվել ու գործում է վեց թեմերի՝ իյուխասյին և երեբի՝ հարավային մասերում: Յուխասյին Մեմիկլայում են գտնվում Արեւելյան, Արեւմտյան և Կանադայի թեմերը, իսկ Յարավայինում՝ Ագանեֆայի, Քրուփլայի և Ուրուզլայի թեմերը:

Տոնակատարության համար մեկվեց մեր դպրոցի նվիրական հիշատակներին արժանի իրերը։ Նական ծաղիկ, որը սկզբեց մայիսի 3-ին՝ յուր Յուրիկ Ս.Վարդույան Մայր սաճարուն՝ նախագահությամբ՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Հարեն գին Ա-ի։ Այդ օրը յուր ունեցավ ի պունեմիկ եկեղեցական արարողություն, որին հրավիրվե էին վեց քե մերի թեմակալ առաքնորդներ, հա յե օսար հոգեւորականներ ու աւ խարհականներ։ Բոյր եկեղեցիներ ճանուցեց ներկայութեին եւ Հայոց Հայրապետին ողջունեց ու բարի գալուստ մարդոց յոյւ Յուրի Բարսեղ կարդիկնալ։ Երբ օր շարունակ հրա վիրկանեցեր հնարակորոյրուն ու նցեցան արականոյն եւ երեկոյան ժամերգութիւններ յամանակելուն միասեղ աղոթելու, որը նկատեսեց որոցեւից արքեր հոգեւորականներ միմյանց ծանաճեց եւ խորհրդաբար ազգային մասին։ Շատ փրախի վր յուրորի մեծ անսով եկեղեցական

Ների համագումարը, որի նյութն էր, թե ինչպես կարողանանք վաճառ խոսքը Հայ եկեղեցու պաշտոնության և վարդապետության հիման վրա փոխանցել ներկա սերնդին և դառա-
նալից հայ ժողովրդի թեկնդներն ու-
ծածցանք վաճառից: Համագումարն
ավարտվեց Վեպական Հայրապետի
խոսքով՝ ուղղված բեմական հոգե-
տուն և աշխարհիկ լուսազամախոհ-
րին:

Մյուսուհետեւ մայիսի 9-ին մեկն այցելեցին էյս Առաքել կղզի, որտեղ իջեւանել էին առաքին զաթալականներ, Ուանց բվոււմ մասե հայեր, որտեղ հեմաքսելելուց, մամհարաւմ մննվելուց հետո միայն իրավունք ունեին հասւսանելու Ամերիկայում: Էյս Այլընդում գեղեցիկ, հեմաբբիւր ծրագրով համոզե եկան ամերիկահայ երիտասարդները կազմակերպեցին մարի համույթներ, որոնց կատարումները հիացրին ներկայիւմ: Այստեղ տեղի ունեցած հանդիսութիւնս իրենց խոսով ներկայացան Նյու Յորկ քաղաքի քաղաքապետե, սեանսներ, ամերիկայի կառավարութիւնս ներկայացուցիչներ: Զանդի ստիպուցները ոչ միայն առիթ սկսեցին անցելուց իիւելու, առաջացելու մեր ճակիւմերի ցածրագիւմից, կեղեցեանց գործեր, այլեւ մնարկելու ներկան, որոյեղ 100 տարի հետո եկող սերունդները կարողանան իւարտըսլոյքաբ տնուէ Ամերիկայի բծի հասւսանալ 200-ամյակի գնահատելով, որ խախտող տերունդն իր յարսակաւորութիւնը, առաքելութիւնը լավագույն կերպով փոխանցեց մեզ, որի ենորիկ մեմբ արունակեցին մեր գոյութիւնը եւ հովանաբն մնացին զիւ եկեղեցուս եւ Մար Աթոս Ա. Էքիմիանին:

Մրցազան հայր, մայիս ամիսը
կրկնակի տոն էր Ձեզ համար, Բան-
գի Դուր երրորդ անգամ վերընթալ-
ցիս Ամերիկայի Արեւելյան թեմի ա-
ռաջնորդ, որի կաթոլիկությամբ
սնորհավորում եմ Ձեզ: Ցանկալի
իմանալ Ձեր աղապա ծրագրերի մա-
սին:

[illegible]

Հայրենին է աշխարհափառա-
հայերի հույսը կանքեղը: Մե՛նք չա-
յասամի գոյությունը ենք կարողա-
նու՛մ օժար ափերում տնկալ ու լույս
դրանք ենք ինքնությունը: Որ՛հա
հզոր եւ բարգավաճ լինի հայրենի-
ք, այնքան ավելի ապահով կլին-
նա սփյուռնարակ գաղավների ա-
րդասք: Մե՛նք արդգայի ազգ են-
ք եւ արորոմ ենք զալի՜ արշավույսն
ըն՝ Տեղին: Գալի՜ք մերն է:

Ձրույցը վարե
Սիլվա ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ
Փոխստորգլխի և արհեստագործական

**ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՊԻՏԻ ՈՒԺԵՂ
ԼԻՆԻ ԻՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔՈՒՄ**

Մարդարադաշի հերոսա-
մարտի 80-ամյակի տոնակա-
սության առիթով Մայր Արոթ
Մ. Էջմիածինը եւ ժամանակ կա-
նադակայոց առաջնորդ Հով-
նան արեմիդիսկոպոս Տերտրյա-
նը, որի հետ լրագրող Սիլվա
Մուրիայայանն անցկացրած
հարցազրույցը ներկայացնում
ենք մեր ընթերցողի ուշադրու-
թյանը (վերածված է արեւելա-
հայերենի):

- Մրցազան հայր, Կանադայի հայոց թեմում եւ հայրենիքում Ձեր ծափալած ազգանդաս գործերն արդեն իրականութայն են, փաստ, ուսի կուզնայի յղանակ այն ծրագրերն մայն, որ նորասակադրված են իրականացնելու աղապալում:

[illegible][illegible]

սկիւն 2001 թ. ամսականական
ծրագրերը, գործերի ժամկետներ
էր: Այդ ծրագիրն ընդունելու
իբրեւ գործողութեան ուղեցույց
մենք որդեգրում ենք նաեւ մե-
ղաւահայանութիւնները: Կա-
նադակայն թեմուն ստեղծված
երկու համձնախումբ՝ կազմ-
ված յուր, ղաւասխանաւոր
ազգայնիներէջ, որմէ հաւա-
սուն են, որ այս ծրագրերի իրա-
կանացումը տեւք է հանդիսա-
նա մեր ժողովրդի հոգեւոր վե-
րազարդումի սի մոր աղբյուր: Կ-
հավասարի սի գեղեցիկ առիթ
որդեւցի կառողանան գնահա-
տել, արժեւորել անցյալը եւ դա-
նից դասեր առնել աղագա-
կեւրեւուն համար:

1700-ամայրկը սուկ հերթական ճոճակասաբուրքյուն յի Այն անքուրեղիս քի քի քի քի մեկ անգամ եւ Լուսափորի քի քի քի քի մերի տեսնել մեր ժողովրդի կյանքի հետագա ճանապարհը: Այդ ուղին մեր նորակային Հայաստանուն Մ. Էջմիածնի աստվածային օրհնութեամբ գծված եւ ցկերակարանցած սիրտ եւ միութեան ճանապարհին է:

- Մրբազան, ի՞նչ կասեի
1998-ի ուխտագնացության ծրագրի մասին:

- Ինչդեռ գիտեմ, ուխտագնացության ծրագիրը սկսվեց անցյալ տարի Ռուսիոյի Մուսկովա-Հայաստան ուղեգծով, որ ըստդ մակարդակով եւ հաջող

դրոյքամբ ավարտվեց: Ուխտագնացութեան ծրագիրը նույնընթաց է շարունակվի մինչև 2001 թ., ընդ իսկիւնը, տնտեսական բնոյթ չի կրում: Ուխտավորները գալիս են Մայր հայրենիք, Ս. Էջմիածնի եկեղեցւոյ խորանի առջեւ նորոգում են իրենց հալածարանոյթան ու ծառայութեան ուխտը Քրիստոսի Ա.

վաճառանքին և Հայ Եկեղեցուն
և վերադառնում իրենց հա-
մայրենիք՝ հավաքի լույսով լց-
ված, երանի հալով իրենց հոյ-
րերին և եղբայրներին, որոն-
ադրում են հայերենի հոգի վա-
մեր դասնակալ վանքին հա-
րեւանդոյա՞ծ, ուր կան շուրջ
ու տասիսի մը եռանձն վարդա-
ղյեսնորի, որոնց աւալներն
ու հետնորդներն նմ անձն բո-

Ինչ: Հայոց հնամայն եկեղեցիներում մնա՞ն զգույն են իրենց արմատների կանգը, հավաքական աղոթքով դառնում միակ սիրտ, միակամ, Հայաստանի հայրենիքի սիրով լցված: Հասկա՞լիս եմ, որ հայկական եկեղեցիներում մնա՞ն զգույն են ուխտագնացները, որոնք հայկական եկեղեցիներում ծառայում են:

Ուխտագնացություն ծրագրեր մեր միջոց է, որոշակի Սփյուռքի մեր խոյունն ու երբայրները կապակի հայրենիքի ենք խոյունի ու երբայրներ ենք: Այն 10-15 օրը, որի քնքալուն ուխտագնացը ծանոթանում է իր հայրենաքնակ ժողովրդի նաև եռակալիքներն հարող դակցվում մեր ազգի ու Եկեղեցու մի յախտությունը, օգնում է նաև, որ հետագայում առակ հայեցի մսածի, հայեցի աղի ու սեամն ու զգացմը իր խանցի քարեկաններին, հարող գալեցիներն կամ դարգաղես ազակեցիներն:

- Մրցաձև՝ հայր, մե՞նք խա-
սում ենք հայ ժողովրդի 1700
սարվա հավաքի մասին, միև-
նույն աղանդներն իրենց ավեր-
գործն են անում հայրենիքում:
Ի՞նչ խորհրդածություններ ու-
նեն այդ ուղղությամբ:

- Խորհրդածություններից
նավել՝ լուրջ մտահոգություն
ունեն, ուսի եւ իմ խոսքի շե-
սն ուզում եմ որոշակի ուղղ-
հայրենի ղեկությամբ, այն

սյաններին, որոնք ինչ-ինչ դա-
ճառներով մեզ համար անհա-
կանելի աղետներ էր բերում
սկիզբի այս կամ այն աղանդե-
րին, ինչդեռ մատնեց մեզ հա-
խորդ հարաձգամտությունների
Պետություն կողմից բավարար-
չափով հոգաժողություն չենք տե-
նում Հայաստանյայց Առաքելա-
յական Եկեղեցու դերին և առա-
քելության մեկնամբ: Հայա-
Եկեղեցին իր նկարագրով ա-

գայիս Եկեղեցի է, որը մեր ա
գի, հայրենիքի Եկեղեցին
այդդեպ եղել է եւ միշտ լի

Յավով եմ ասում, որ այս օր
 րին, երբ տնվում է Սարգս-
 րյանի հերոսամարտի 80-ամյ
 կը, չգիտեմ ինչու, մամուլում, հ
 ռուսաստանությամբ, ռադիոյ

ոչ մի խոսք չապօղե Հայ Եկեղեցու այդ օրերին քննած ավանդի մասին, երբ Սարգսրադափ հերոսամարտը Հայոց Եկեղեցին զախակի էր: Մեզ մնում է ներթափել, որ մնան կեցվածքի քելարված է, կամ ղղթ է այն բացառել մեր Եկեղեցու դասնորոշյան անհեղափոխյամբ...

Այնքն չենք կարող ամենսեւ
սպա կարելու հաճազամանք,
որ խորհրդային երջանուն
Նեղիկեցին իրավաբեկված եր եւ այս 7-
8 տարիների անգաման երջանուն
չունեցող հոգեւոր մեակների
այն կողմը, որ սեակական ու-
սերին կարողանաւ կրել իր հո-
գի հոգեւոր կարիքները: Այսին-
քն՝ տեղի ունեցող հոգի եւ հոկ-
վի մեկուսացում, որը, սակայն,
չդիմեք ղ դասան լինի մեր ժո-
ղովրդին օտար դավանություն-
ներ մասնուցելու:

Ես չեմ տեսնում, քն այսօր
մեր Եկեղեցու իրավունքները
վերահաստատված լինեն րոյր
մակարդակներում: Եկեղեցին,
ժողովուրդը, ղեկավարները ձեռք
ձեռքի զավմ ղեկի կրճատ մեր
հայրենիքի՝ մաքուր, անաղարտ,

գործ ամեն ճեսակի խորք տար-
րերից: Ցավոք, այնուհիս տյա-
վորություն է ստեղծվում է, քե-
հայոց Եկեղեցին իր հայրենի-
ումը փոխադասանություն է:
Միայնուհում անկ կարողա-
ցանք լրահել Հայոց Եկեղեցին

և նրանով՝ մեր իմնությունը պայտ ինչդ՝ եք քույր քախս որ ձեզանից խլեն ձեր հավաք, ձեր դպրոցի պալանդուրյունները: Ձառնանով, գայրանով և վճառանով ես, որ նուրաքովս աղագգային բարոց չորայանք՝ մեզ զավակներին խլուտ են անգամ հայրենիքի ծառայելու իրենց սուր դարձ:

Բի գիտակցությունը, այն դեպ
ում, երբ հայ հոգեւորական
անհրաժեշտության դառնի
սուր ձեռքին, հայ գինորի
կողմին է եղել: Ժամանակն է
սրափ նայելու իրենի եւ երե
ւույթներին, թույլ չսալու, որ օ

սարք զա, մեր սեփական ճինքնակ վսարի: Գրա համար ե՛ր լիստրոյունը, ե՛ր Եկեղեցին, ե՛ր ժողովուրդը լիսի միասնաբար: Կանգնեն ալո ծանր վսանկառալ, որի չար լիստրոյներն ա լիազալում ալիլի ալներն ենք ճաննելու:

- Ի՞նչ կմաղթեմ մեր ժողովրդին:

- Իմ միակ մադրաման է, որ հայրենիքում և Մփչությունում աղոթող մեր ժողովուրդը, ինչպես սի փխակներում էլ հայհարկի հայրենիքի աստեղը վեր դասին որդիների մեր երկրի անասանց գիրը կապական չէ անճերի հետ։ Հայրենիքը մեր հայրերի հավանակունքն է մահաբերության արյանքի մահաբերության հոգն է, ուստի հարգանքով, նվիրվածությամբ ու խորին գիտակցությամբ ազգովի մեր բարոյական և նյութական տուրքը բերենք հայրենիքի ենացանակ համար։

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
Պ Ա Տ Գ Ա Մ

Մենք մեզ ունինք հոգեկան դարձի: Հայաստանի փրկսո՞ւնեւեան դարձը դեղք չէ, ծեւական դաւսօնական արարք մը չէ. կեանք մըն է, եւ կեանքը՝ իմ՝ շարունակողոյ ոյժ մըն է:

Մեր եկեղեցւոյ 1700-ամեա-
կի տօնակատարութիւնը ամբողջ-
հայտարարեալ համար՝ ի մայր Հա-
յաստան եւ ի սփիւռս աշխա-
րհի, մո՛տ է դռանց սեռակ մը
նման մկրտութիւն, բխսնեալան
հաւաստի գիտակցական խորագ-
ղեցիկի անդրադարձումը մեր
կեանքին, ներդասիացնումը մեր
հոգեկան աշխարհին, կեանքի
ապրելու մեր եղանակներուն
մէջ: «Բխսնեալ են», - չէ կա-
րելի թել միայն անոր համար,
որ բխսնեալ մկրտում եմ:
«Բխսնեալ են», - կրնամ թել
- եւ մէ՛տ է թել - անոր համար,
որ բխսնեալս արկ կ'ապրիմ:

1700-ամեակը դե՛ս է դա-
նալ հինգ-վեց արհեստի վրայ
սարածածած այնուհետ երկարա-
եւունջ գործունեութեան ձեռ-
նարկներու շրջալս մը, թէ՛ մայր
Հայաստանի և թէ՛ Սփիոնի
շուր ծագերու վրայ, որոնցմով
լարենամք ամբողջ աշխարհին
դոյց սալ առարկայական, գի-
տական առողջ մտեցողութիւն
բացարձակ հետազոտութեան
հետեւողական մտայնութեան
հիմունքներ, թէ ինչ էլ արժէ շր-
ջանութիւն մը որ ժողովուրդի
կեանքին մէջ, թէ ինչ արժած է
սոս անկի ամս քանակով ուրեք

Շրագրեցինք այնտիպի ձեռնակներ քնել, որ մեր Մայր Հայաստանի դառնայ ոխազանցողներին վայր, որոշվելի մեր անհատակներում արեանմբը ռոռոլում, մեր հայրերու արդանդին մարմինը եղող Հայաստան աշխարհը դառնայ իր բոլոր գաղտնիներում ամեն համբուրելի հող:

ԳՐԲԵԳՐՆ Ա
ԿԹՈՂՈՍԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ
«1700 ամեակ բխսնոցնութան
Հայաստանի տնտեսական կրօն հռչակ-
ման» գրքի առաջաբանը

**ԵԿԵՂԵՑԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԳՈՒԳԱՐԱՅ ԵՒ
ՍՅՈՒՆՅԱՅ ԹԵՄԵՐՈՒՄ**

Երխոսնեւոյքան՝ Հայաստանի
դէսական կոն հռչակման 1700-
մյակի գործադիր մարմնի վարիչ-
արտուղար Մեսրոպ արեւոյս. Աւ-
անը վերջերս այցելեց Հայաստա-
նի Գուգարաց եւ Սյունյաց թեմեր՝
եղուն ծանոթանալու եկեղեցիներ-
ու եւ վանքերի նորոգման հետ-
աղված հարցերին:

Մայիսի 18-ին սրբազան հայրը, նկերակցությամբ հոգեւորի Ս. Շոս արեղա Մնացականյանի, այցելեց Գուգարաց ախարի: Վանաորի առաջնորդախմբում նրան ընկնեց թմիի առաջնորդ Ս. Սեդուի լիակատար շուրջանը: Այնուհետեւ այցելեցին հեծելալ վարիւր.

1. Վանաձորի «Դիմաց» քանակական, ուր ծրագրվել է կառուցել երեկոցի՝ շրջանի 45-50 հասարակչության համար: Նախատված ծախսը 450 000 դոլար Առաջին նվիրառու չկա:

2. Օձուրի եկեղեցի, որ վերջին
ստանալակներում որոշ անսովոր
րոգված է, գտնվում է ամսիկ
որ վիճակում է վերանորոգման
հրկի ունի: Եկեղեցու իրախա-
ն ողաերի հիմնաբարերը մա-
ւե են, իրախաբարելիքն ա-
նուի փորիկ զանգալաբունն ա-
րված է, եւ եկեղեցու սանիդը
մեծակալ է զանգաբա բոլաերով
նույնիսկ երեք ծիրանի ծառերով,
նրեցի երկուր մեկ մաերի ալե-
բարծրուքով ունեն:

3. Ա. Դովման Օձնեցի Հայրա-
շի շիրմ: Գտնվում է Օձունի
շ: Համես կառույց է, քայքայ-
ված: Գտնվում կարիի ուղի: (Ցավա-
փաստ է, որ Արևածախայայա-
սան բուրեց Մարտիրոսին մեծ մեծ
մանրեց, մեծ գերեզմանները,
ի հսկ են զվել Ս. Սահակ Պար-
ի ե Մրցո թարգմանչաց գե-
մանները, իսկ այստե՛ր՝ աղա-
սանկաշ Հայաստանում, մեծե-
կաբեր ճաշում են մեծ կանե-
խայայանը, մեծ սրբերի գերեզ-
մների պանդանը):

4. Սամաիին: եկեղեցու դաշտ-
սկսել են ձեղիեր սալ, Գրիգոր
Տեոդորու գրեթեամամաւրան
փին բոլորովին նոր գրեթեամա
ացված... Սամաիինում շինա-
վան ախաւանմները դիտել է
վեն մայիսի վերջին շաբաթից,
998-ի ամռան ամիսներին դի-
վերանորոգվեն գանգաւասու-
«Գրասունը» ու կից սրահը
իմանուր ծախար՝ Եուր 66 000

ղյուր): Վերանորոգումը վստահ ված է «Գուգար» ղեկավարն ձեռնարկողները, ծախսարաւթն՝ Գալանէ Նաղոլխայնյաւ, իսկ ընդհանուր հսկողողյունը՝ ծախսարաւթն: Դրայալ Գաաղարյաւին՝ Գործի հոն վաճաղընէն են Սոնէալից ետէն իսկին Մարգարյանները, որ աղէն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին տրաւ մարդէ են 50 000 կանաղականողլար:



ԱՆՆԱԿԱՆ ԴԻՏԱՐԿՈՒՄ - Որ-
հան գնահատելի են Սարգսյանի-
ները և իրենց մնամ հայրողյանե-
րը, որոնք իրենց վասակայից բա-
ծին են հանում ազգի եւ եկեղե-
ցու համար, մնայուն արժեքներ
դառնալովման, հոգեւոր արժեքնե-
րի ստեղծման համար, նույնպե-
սաւակաւորելի է այն մարդկանց
կեցվածքը, որոնք փող դիպելու
մնամբը դարձրել են կյանքի
նուսալք: Անամայի այն մարիի
մտածեցի՜ր Նաղդաշի ծանոթա-
րին՝ մի գերեզմանի վրա տեսե-
լով գուրույն. «Միլիոնի ծամ-
ւորի՜ն»... Պատահաբար կաղաջի-
այն արձանագրությունը, երբ ալ-
ջոսնեկեայով անցնում էին գե-
րեզմանաւան մոտով: Ո՛վ եր այդ
ամօրը, որ «Միլիոնի ծամւորի՜ն»
նախցել եր... Նազար ենքադուր-
նույն կարող ես անել, բայց գնա-
հատման չափանիւր մեկն է ի՜նչ
վասակ ու հիւսակ է թողել
Նարը: Երեսդ իրավացի է Թումա-
յանը.

Անց են կենում սեր ու խնդում,-

Գեորգևուքունի ռաբին Լ. Բախ

Մահը մերն է, մենք մահինը,
Մարդու գործն է միշտ անմահ:

5. Հաղորդա-Սամահին: Այցելությունը հեռու սրբազան հայրերն եկեղեցիին խոյնթեմքով, որի 1903 կառուցված է եկեղեցին մետա-սկ վաճակով է 1997 թ. հունիսին-ի երկրաշարժից: Քիչ ենող ոգև-որդ Ոսկեխորում սրբազան հայ-րը դիտեցին սահմանի վրա գա-լը չխաղ եկեղեցին, որ կանգնած աղբբեղանական ավերակների վր որոնք մի իմնասփայ առա-ջացա հայ հավակն գործընթա-նի այլ ամենիս զեղեղնույթով:

6. Իջեալն: Կլորեին ընդունեց գետը հովիվ Տ. Դեռնիկ արեւ. Դավթյանը: Սրբազան հայրեր ահասանով դիշեցին նորակալայ Ս. Ներսէ Շնորհալի եկեղեցւոյ, որի շինարարութիւնն ընթացած է Քոստանոյ (ՄԱՄ) տէր եւ փոխ Ներսէսյանների տրամադրած շրջանով: Ընտել տեղի կունենէ եկեղեցու օծումը:

Մայիսի 16-ին Մետրոդ աթոռի Գեւորգյան ամբարանի դախախտ Տ. Տաթևի անհայտնությունը պայմանավորված է 1700-ամյակի ծառայողական գրասենյակի ղեկավար դարձն Յուզ Գառադարյանին, ովզեղծությունը թնկի պատճառով Տ. Մարտիան եղյու. Մյուսին, այցելեց Սյունյաց թնկ: Սինի այցելությունը եղավ Անաստասյանի անհայտնության հարկ կատարված աշխատանքի և ժաղերի տեսնելու Ռուբենյանին ծառ, որը հայկական ծառատեսչությունը գոհաներից մեկն էր: Սինի տեսնելու վերանորոգող գրեկատարված է: Այս ածարի տնկված բարեբարներն են Սինիաներն և սինի շամբյանները, որոնք իրենց 80 000 ամերիկյան դոլար նվիրատվության մյուս վաճառքներին և 50 000 դոլար, որ Տ. Տաթևյանի մի շարք հարկատուներին և ընդհանուր բեկարգման համար: Նորավանդ Ռուբենյանը կատարելի հարկ ածար օգտագործող 22-ին:

Նույն օրը սրբազան հայրերն անցկացին Վալֆ, ուր արդեն սկսել է Ս. Տրդատ եկեղեցու շինարարությունը: Սրբազան հայրերին հաղորդեցին Վալֆի աղաքապետ Մ. Ասոս Թովմայանը եւ եղբայրների հաղաքապետ Մյրն. Ալեք Ս.

վեցիսյանը: Հաճելի անակնկալ էր
եստե՛ն, թե Ս. Տրդատի կառուցման
աշխատանքներն ինչիդիս արագ
թափով են ընթանում: Արեւն իսկ
զգլված է իմիւր, եւ արագաճ հայ-
րերն ու ժրն. Գաադարյանն ուրա-
խութեամբ առաջին ֆարց զեփե-
ցին Սայր խարճի աջ անկյունին
եկեղեցին 25°22.5 մեք մետո-
բոլոն ունի, մերսից եւ դիցից դեփ-
է ծածկկի Նորավանդի դղեանովն
հարկ: Եկեղեցու բարեարձերն են
Հոյհոյիցը (ՍՄՄ) տը եւ Տիկին Գա-
լուս եւ էմմա Սարգիսյանները, որոն
բազում այլ բողոքոսութիւնների
եղեղնակ են: Ս. Մրտա եկեղեցու
ծարհարաւե՛ն եւ Աւրօմոն Գալի-
կյանը:

Նույն օրը սրբազան հայրերն այցելեցին գեղակերս Գնդեվանի, որ կառուցվել է 936 թ.՝ Սյունյաց Սոփիա իշխանուհու կողմից:

ԱՆՉՆԱԿԱՆ ԴԻՏԱՐԿՈՒՄ - զգ-
րեվաբերի մոտ հյուրերին անվանակալ
ը տրտալավում: Ձախի բնակ տրես-
սարդներ, զառաններն էին հավա-
վել: Ալգեքի մեկեմեցիներ, թե կեր-
տախի մեկ եմ: Բայց սխալ վեցիներ:
Երանմ զնեկակալ գյուղի միջնա-
կարդ դղորդի 8-րդ, 9-րդ, 10-րդ
դասարանցիներն էին, որուն հրնց
ետուխի՝ որն. Սխիթար Արեւակալ
նե է Դանկե հախաբարանի տառ-
նորդութամբ եկել էին վանմ ա-
բաթ եւ կիրակի օրերն այնեւ
անցկացնելու եւ Երջալաթսջ մա-
րեկու համար: Շաա հուղիչ եւ տե-
նել, որ մեկ կողմից՝ վանի զառե-
ր կանախագիլաթ են, եւ Տխուր
ընդհանուր տեխ, բայց մյուս կող-
մից՝ մոր սերունդի իսալ զառաններն
եկել էին Տիրութուն անելու վա-
նի: Խոր գնահատականներ են ա-
ծանք թե՛ ուսուցիչները, թե՛ աշա-
կետները, եւ Երանի թե զնեկակալի
զառաններին նախածեռնութուն
օրհնակելի դառնա:

Քրիստոնեության հայաստանի
դեսպան կոն հռչակման 1700-
ամյակի գործադիր մարմնի վարիչ
ֆառուդար Մեսրոպ արքեպ. Աւ-
ջյանի այս այցելությունները մաս
են կազմում 1700-ամյակի հաջիվ
ծրագրված վերամայակի առթիւ
գրին եւ մոլիչ ուժ լոյսի հանդիսա-
նան առաւել բաւիով առաջ Զա-
նելու համար վերանորոգման աե-
լաւանութեբ:

ՅԵՄԱՆ, 1700-1111344Ի

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ԵՐԿԻՐ ՈՒԽՏԱՎԱՅՐ»

1998-ի ՈՒԽՏԱԳՆԱՉՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ԳՐԱՆՍԻԱ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

դրա Տեղեկանք: Հայաստանի բեմերի առաջնորդները՝ Նավասարդ Ե. Կոչարյան, Լուսինե Փառեռ և Կ. Վարդապետյանը եկել իրենց բեմերի հայազանգեղ, ուր կան ուխտագնացություններ, Պատարագ, Ժողովրդական և ազգագրական համերգներ, այցելություններ դեպի Անի, Հաղթանակ, Մարմառե, ինչպես նաև Եղևնուցներ, մանկասերներ և այլն: Ամենուրեք լիցիկ սեղի ունենալուց հետո՝ Պատեհոնական ընդունելություն:

Ուխտագնացության՝ Ֆրանսիայի մասը հովանավորում է Արեւմտյան եվրոպայի չայրաբեղական մասին ակ. Փարիզի առաջնորդ Տ. Գյուս Բարեխիկոտու Նազաբանը, որ գործի անմիջական ղեկավարությունը վստահել է իր փոխանորդ Տ. Նորվան երիտակույն Ջախարյանին:

Այս առթիվ մայիսի 10-ին խորհրդակցական հանդիպում էղծի Նեցեզավ Փարզիզում մասնակցութեայն Նորվան երիտակոտիս, Փարիզիդ՝ դարձնալ Գեղան Յոտույանի, Լեւոն Բաղադարյանի, Գեղան

Գեորգյանի եւ Մովսէս Պալաջյանի:
ժողովին ներկա էր նաեւ 1700-ա-
մյակի վարիչ-ֆարսուղար Տ. Մետրոդ
արքեպիսկոպոս Աճայանը, որ այս
կադակցութեամբ մի քանի օրեր ի
վեր զննվում էր Փարիզում եւ նույն

առավոտյան ֆարոգել էր Փարիզի Սբ.
Յովհաննես Սկրսիչ հայկական եկե-
ղեցուն:

Ստորև սալիս ենք սեղեկություններ բոլոր նրանց համար, ովքեր հետաքրքրվում են այս ուխտագնացություններով:

1998 թվականի ուխտագնացությունները կազմակերպվում են երեք շաբաթյա ծրագրերով:

Առաջինը սկսվում է օգոստոսի 11-ից Փարիզից՝ մեկ շաբաթյա հյուսիսի ուղևորությամբ Ֆրանսիայի երկու մշակաբանության մեջ: Կետադա՝ օգոստոսի 24-ին: Այս ծրագիր մեկ կապերություն փարիզահայ գաղութ, Պալատ, բաժին՝ Լոս-Նոմիայի Ս. Պիլիպինյան եկեղեցի, գաղութություն հայկական Փարիզի (բանագրան, Երևանի եկեղեցիներ, Դեր-Լաբեյի գերեզման, Լեոն Ե Լուիսյանի գերեզման):

Հանքարանձը Սեն Տննիումն եւ այլն):
Հաշուակ ուխտագանացություններդդդ
սի իշուակ դեղի երբ ուխտագանացներդդ
որոնք ավելի աս ֆրանսիացիներին
են ծանոթ, քան թե մեզ: Սենք առիթ
դիտի ունենալն ծանալելու ֆրանսիացի
սիայի «մեր սրբերին» եւ «մեր սր-
բավարները»:

1. Բիթփլիեի Ս. Գրիգոր հայոց մասուղը: Բիթփլիեյն գտնվում է Փարիզի հարավային մասում Օրլեան փողովից 25 կիլոմետր հյուսիս-արե-

Լելի: Այստեղ է գտնվում հայազգի մի
սրբի՝ Ս. Գրիգորի աղոթարանը, իսկ
մայր եկեղեցու մեջ՝ նրա մասունքնե-
րը:

2. ժողովի անդամները կհանձնվեն Դաժալ Փարիզի հարավային մասում, ուր ել գտնվում է 804 ք. կառուցված մի եկեղեցի: ճարտարապետը Օթո լը Միսին անունով հայ է, ու Շարլոմանի համար կառուցել է երկու-խ-Հաթիի սամար: Եկեղեցին ճարտարապետությունը էջմիածնի ճարհի և Բագարանի եկեղեցու ազդեցությունը է կրում:

3. Սբ. Վլաս Դայրաբեցի գերեզմանը: Գտնվում է Փարիզից 45 մղոն դեպի հարավ-արեւելք Միյի լա Ֆորե գյուղի մոտ: Սուրբ Վլասը բույսերով դարձանող հրաշագործ բժիշկ է եղել:

4. Կիլիկիայի հայ վերջին քաղաքորհ՝ Լեւոն Ե-ի ժառանգարը: Ցուցադրվում է Փարիզի Սեն Տճնի աթոյաթուրում: 1993-ին, երբ Կիլիկիայի ցուցահանդեսը կազմակերպվեց, Գարեգին Ա կաթողիկոսն աղոթեց եւ ծաղկեղաւակ գետեղեց Կաթողիկոս:

Փարիզյան օրերն ունեն այլ հե-
սարհական հայագրեր եւս, որոն-
ցից հասկանալի էր լիցի օ-
գոստոսի 15-ի զիեւը, երբ ժամը 9-
ին մոմերով թափոր կազմած հայու-
րաւոր ուխտավորներ, Փարիզի շէ-
նտրալ հրապարակում հայկական

ղաւուժ Նոսր-դամից դուրս գալով,
 լիսի անցնեն Փարիզի իռչակավոր
 կամուրջներով եւ Սենի ափերով

հասնեն հայոց եկեղեցի:
Ուխտազանացությանը Հայաստանի
բաժինը սկսվում է օգոստոսի 15-ին,
երբ Հայաստան են հասնում Փարի-
զի ուխտավորները՝ մեկ եւ երկու ա-
ռաքվա ուխտազանացությանը մաս-
նակցելու համար, եւ ճաե Միքիմ Ա-
բելեւի ուխտավորները՝ երկու ա-
ռաքվա համար:

Հայաստանում նախատեսված են ուխտագնացությունների դեղի Ար. Եղմիաժնի և խոր վիրաց: Արագածոտնի թեմ Օսական, Մուղղի, Սաղմոսավանք, Տեղե, Օհանավանք, Կարքի և այլ: Հիսուսի թեմ Հառիճավանք, Մարմաբեն, Սի-Պե-ձագ, իսկ բուն Գյուրիճի մեջ՝ Սա-հարագ Ար. Ասվածաթափին «Յոթ վեր» և եկեղեցու, այնուհետև այն- լեղություն երկրաբանի առեկալն երբաններ, հիվանդանոց, ծերանոց, որբանոց, հաճանդամների կենս- ուն և այլ:

Ամառային այս 2-3 հազեցած
 Եւրոպայի ընթացում ուխտակոր-
 ներ կանոնադրան իրենց անցյա-
 ւի, իրենց ժամանակակն են Եւրոպա-
 րէն անկախ Զայաւսանին են ա-
 ռակել կմեւնան իրենց հարա-
 զաս մոր Զայոց եկեղեցու հետ:



ՀՈՒՓՍԻՄՅԱՆՆԵՐԻ ՆՎԻՐՈՒՄԸ

Հունիսի 8-ին Հայոց եկեղեցին նեցեց Սրբոց Հոգիսիրմանց տոնը: Վարդապետաշի Ս. Հոգիսիրմանի վանքում մասնավոր Սուրբ Պատարագ (դասարան) Ս. Վազգեն վրդ. Սիրգախանյան, վանահոր Ս. Սովսես վրդ. Մովսիսյանի նախածնողությամբ կատարվեցին հարակից միջոցառումներ՝ մասնաճյուղի օրհնությունը և բաժանումը ժողովրդին, հանդես «Ա. Հոգիսիրման» կիսակնոթյան վարժարանում: Պատարագին ներկա էին Սայր Աթոռի դիվանագետ Ս. Ներսես արքեպ. Ներսիսյանը, Սայր Աթոռի բազմաթիվ միաբաններ: Իսկ հունիսի 9-ին Սուրբ Գայանեի տոնին Սուրբ Պատարագ մատուցեց Ս. Գայանե եկեղեցում (դասարան) վանահայր Ս. Գուրգեն ավագ Բախանյանը:

Այս օրերին եկեղեցիներ եկած բազմաթիվ մեծ հասկապես մեծ թիվ էին կազմում կանայք ու աղ-

ջիկները: Նրանց համար այս հոգեւոր միասնության և արժանավոր գնահատման լավագույն առիթ էր, չէ՞ որ Հայ եկեղեցու առաջին սուրբերն էին Հոգիսիրմանները, որոնց անմեղել հեղինակությունը դուր քաջվեց Հայաստանի լուսավորության համար: Հոգիսիրմանների մասին լավ է գրվել ու խոսվել, քայքայեց Տեղին է հիշել Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի խոսքերն ու նրա սկզբնական դարձվածքը, որը Վիրապից ելնելուց և Վարդապետ Գալուց հետո այս հեթանոս թագավորին ու ժողովրդին դիմելով՝ առաջ. «Դարձի՛ եկե՛ք և ճանաչե՛ք Տիրոջ, որդե՛սդի ու որդե՛սդի մայրերին (Հոգիսիրման կույսերին) բարեխոս արե՛ք, Բանգի իրանին եւ ոչ մեռյալ... Նրանք իրենց մահը դրին որդես հավատարիմ հաստատուն կնիք իրենց ծննդի հավատի համար: Միավախվե՛

ձե՛ր մեջ նրանց Բարոյներն են դասվում, նրանց, որ կենդանի են Աստուծո՛ւ և քարեխոս իրենց տեսողության համար, եւ մենք մաղթում ենք, որ իրոք քարեխոս լինեն առ Աստված, Բանգի Աստուծո՛ւ համար մեռած լինելով՝ կարող են շատերին մահվանից կենդանացնել... Աստուծո՛ւ Որդին մեռավ, որդեսգահ Բարոյների մեղեցությունը կենդանացրին, իսկ սրանք մեռան Նրա աստվածության վկաները դառնալու համար»:

Հիմա, Հոգիսիրմանների տոնը հոգեւոր արթնության կոչող դասերի առիթ է հայ հավատացյալի համար ու նաեւ Սայր եկեղեցի հրավիրող հորդոր այն բոլոր հայորդիներին, որոնք այս կամ այն դասարանով անհաղորդ են մնացել Բրիտանիայում: Վերջիններիս համար առավել ուսանելի դիմի լինի մեր Սուրբ Լուսավորչի վերջին հիշված դասը:



ԿՐՈՒՆԻ ՌԵՍՈՒՑՆԵՐ ԵՐԵՎԱՆԻ ՀԱՐԱՐԱՆՈՒՄ

Քրիտիկ կրոնի ուսուցիչների դասընթացն Երեւանի լսարանի երրորդ տարին: Այս ուսումնական տարում դասավանդվեցին ներածություն Հայ եկեղեցու տոների մասին (դասավանդող՝ Մարտա Ս. Զոհրաբյան) և Նոր Կտակարանի վերլուծություն (Վահան Ս. Զախարյան): Հունիսի 6-ին վերջին դասին, ԶԶԿ-ի վարիչ-նախագահ Ս. Վազգեն վարդապետ Սիրգախանյանը ամփոփելով դասախոսությունը հանդես եկավ լսարանի առջև: Նա ներկայացրեց Հոգիսիրմանց տոնի խորհուրդը, այնուհետև ունեցողներին ծանոթացրեց առաջիկա ծրագրերին:

Հունիսի 13-ին և 20-ին վերջին մեկ տարում ուսումնասիրած առարկաներից կանցկացվի ստուգար, իսկ հունիսի 27-ին կամուրջակեն ստուգարի արդյունքները: Հունիսի 4-ին լսարանի ունեցողներին ուխտագնացության կանգնեցին Հայագրիչ:

Այնուհետև հանդիպումներ կկայանան Մարտա Սիրգախանյանի հետ՝ իր առաջնություններում հունիսի 6-ին Մարտա Սիրգախանյանի թեմի առաջնություններին փոխարինող Ս. Գաբրիել արքեպիսկոպոս Ներսիսյանի հետ: Ուսուցչաց լսարանի սաները կունենան նաեւ լսարանի եկեղեցում ներկայացուցիչների դասախոսությունները:

Հ. ՄԵՐՈՒՅԱՆԻ ԳՐԲՈՒՅԿՆԵՐԻ ՆՎԻՐՈՒՄ ԶՈՂԵԳԱԼՈՒՄՆԵՐ

Հոգեգալստյան տոնի խորհուրդը լուսարաններում ներկայացվեց Հայ Առաքելական Սուրբ եկեղեցու Քրիստոնեական դաստիարակության և Բարոյական կենտրոնի լույս է ընծայել «Բարոյ Սուրբ Հոգու Գալստյան մասին» գրքով: Այս կենտրոնի «Հոգեւոր գաղափար» մասնագետի հեղինակ՝ 17-րդ հասրոյան է: Գրքովը ներկայացնում է Հայոց եկեղեցու տաճար վարդապետ Սուրբ Գրիգոր Տաթևացու Բարոյի մեղիված Հոգեգալստյան (առաջին հարգարժանությունը) Վախճանը դրոշմ (առաջինը): Գրքովը ունի նաեւ ներառական մաս (հեղինակ՝ Ավետիսյան), որի սկզբում խոսվում է տոնի դաստիարակության և աղա այն մասին, թե ինչու է Հոգեգալստյան դասընթացը մեր եկեղեցու ավանդույթ մեջ:

Հոգեգալստյան տոնի նախօրյակին և տոնի օրը Գրքովը բաժանվեց եկեղեցիներ և նաեւ ժողովրդին, և վաղապար անհամբեց զիջելիներ կա ընթերցողին:



ՆՈՐԱԿԱՆՈՒՅՑ ՄԱՏՈՒՌ ԱՎԵՆՇԵՆՈՒՄ

Հունիսի 6-ին Արմավիրի մարզի Այնթապի (նախկին՝ Վերին Խարուխ) գյուղի համայնքին ընծայվեց նորակառույց Ս. Մարգարիտ մատուռ: Գյուղի ողջ բնակչությունը բացառիկ տոնատոյությամբ Ս. Երեմիե Բախանյանի առաջնորդությամբ զարմեցրեց ղեկի գյուղի հարավարևելյան սահմանում գտնվող մատուռը: Յոթ տարեկան գյուղի այդպիսի զինվորներ չեն եղել: Առաջին անգամ նախկինների տաճարում ի կատար ածեց հայրենիքի նվիրյալ զինվոր և քաղաք Վերին Գրիգորյանը: Եռանդուն ու գործարար իր խառնվածքով նա ունի համեմատելի հավատարմություն ու ազնվականություն, և «Շահնազարի տաճար» կոչվող տաճարն ընտրվեց մատուռ կառուցելու համար: Բայց ու ազգագույն գործ կատարելու խանդավառությամբ էին լցված ժողովուրդը: Շահնազար Գալստյանն ու Մարգար Մարգարյանը (որնապիսիք), Հակոբ Մեխակյանը ու Վահան Հովհաննիսյանը (բանվորներ): Առաջին անգամ այդ կառույցին իր մասնակցությունն էր բերել նաեւ բյուրականցի Վազգեն Մկրչյանը: Ասես եկեղեցին ու տաճար կառուցող մեր նախնիների եռանդն էր փոխանցվել Մեսեն Մկրչյանին, Արամ Տերտյանին, Լեոն

Գրիգորյանին և մյուս նվիրյալներին: Ընդամենը եռանասյ ջանադիր աշխատանք, և մատուռը ինչ-որ լույսի սյուն, ինչպես բաղձա-



լի տղատուն, վեր խոյացավ նրանց անդամար Դավիթով՝ անհուն ուրախություն ու բերկրանք դասառնելով համայնքին:

Եւ ահա մատուռն օծման ծիսակատարության մասնակցելու համար եկել էին Ս. Էջմիածինցի՝ հոգեւորականներ, մասնաբաժաններ, հյուրեր եկան ու մոտիկ բնակավայրերից: Սուրբ Մեղանի օծման արարողությունից հետո Արմավիրի քննի առաջնորդ Մարտիկ եղիսկոյան Ա-

րիսակախյանը խոսք ուղղեց հավատացյալներին:

Այս մատուռի կառուցումը ձեռնարկվեց դարձյալ իր ներսերում:



մեկն է: Այն ժողովուրդը, որ ունի ամուր կամ, սեր ու հավատարմություն, երբեք չի ստանալի ղեկավարությունից և երբեք չի դառնա: Թող Աստուծո՛ւ օրը դարձնի բացվի բոլորից և մատուռ կառուցողներին վրա:

Մարտա Սիրգախանյան և շահնազարյան խոսքից հետո ընտրվեցին խորհուրդի անդամներ: Ս. Էջմիածինցի վ. Գալստյանը, Ն. Մամուկյանը և ուրիշներ: Օծման արարողությունից հետո ներկայություն մասալ մատուռից:

«ԺԱՄՆԵՐԳՈՒԹՅԱՆ ՏՐԱՄԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆԹԱՅԲԸ»

Գետրյան ճանաչանի տեսությունը հայ Հայկազունի գլխավորությամբ հեղանուն է խորացված դասախոսությունների կազմակերպմանը՝ ճանաչանի սաներին հավելյալ գիտելիքներ փոխանցելու համար:

Հերթական դասախոսությունը կատարեց Սայր Աթոռի միաբան Ս. Մակար արքեպ. Հովհաննիսյանը: Դասախոսության թեման էր. «Հայաստանից եկեղեցու ժամերգության ժամերգության կազմակերպմանը»: Հանդիպման սկզբից հայր Մակարը բավական ջերմ մրցույթ ստեղծեց, որը վերաձևեց անմիջական երկխոսության սաների ու իր միջև՝ առավել դյուրըմբռնելի դարձնելով դասախոսության ճյուղը:

Նվազեց, որ Հայաստանյայց մեր մայրենի եկեղեցին իր ուղույն իրեն ունի համաշխարհային եկեղեցու մեջ: Այն իր փառավոր անցյալի մեկնությունով, ավանդությունով, դասական կարևորությունը մեզույն է եղել և է ապակի շարունակվում է մնալ հավատարմ առաջնական իրավունքներին:

Հայաստանյայց եկեղեցուն հասկանալի է ծիսական ավանդույթաբանությունը, որն առիթաբան ուսումնասիրության կարևոր աղբյուր է հանդիսանում բոլոր Առաքելական եկեղեցիների համար: Հայր Մակարը լավագույն, որ մեր եկեղեցու հայրերը ծանոթությունների կարգավորությունը, նրանց բովանդակությունը՝ քննարկելի ու քննարկելի են՝ շարունակելով ընտրությամբ, շատ ներգրավված ու խորհուրդ կերպով են իրականացրել:

Հայր Մակարը մեր առջյուն և ծնող նկատեց իրեն միմյանցից անբաժանելի, սեր կաղ ունեցող երեխային: Ավելի, որը մեր կյանքը ներկայացվեց իրեն զանազան ծանրացր բաղկացած մի երեխայի, առանց որի այն դարձապես անբովանդակելի դիմի լինե:

«ԲՈՒՐԱՍԱՆ» ՀԱՆԴԵՍԻ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԹԻՎԸ

Խմբագրությունը ստացել է Մոնրեալի Ս. Գրիգոր Լուսավորչի եկեղեցու «Բուրասան» երկամսյակի այս արված մասնաթիվը համարը, որը դարձնակալում է դաստիարակական, տոնատարական, կրոնագիտական, հրապարակախոսական, դասական նյութեր, ինչպես և քննական կյանքին վերաբերող բազմաթիվ լրատվություն: «Տեղեկատվ» բաժնից իմանում ենք, որ մոնրեալական ժիպար և Էլիզ Տրվիլյանները 100 000 ԱՄՆ դոլար են նվիրաբերել Երևանի Սայր եկեղեցու կառուցմանը ի նպաստ, բովանդակում են նաեւ Լուսայի քննի համար ճանաչանի ծնողները մոտապատկարից, Էջմիածինցի հոգեւոր ճանաչանի և Իջևանի Ս. Ներսես Ծնողի եկեղեցուն հասկանալի ալ խոսք նվիրաբերություններ:

Նույն բաժնի «Նորնա Բախանյանի առաջին ճանաչան» վերնագրված նյութից տեղեկանում ենք, որ Ս. Էջմիածինցի հոգեւոր ճանաչանի նախկին սան, այնուհետև դասախոս Տիգրան արք. Ջուլիպյանը



Ս. Վարդան Բախանյանի երեկին Գալստյան Ջուլիպյանը

Նյու Յորքի առաջնորդանիս Ս. Վարդան եկեղեցուն, ձեռնարկ առաջնորդ արքեպ. Ս. Իսաակ արքեպիսկոպոս Պատարագին, ձեռնարկվել է Բախանյան Ս. Վարդան անունով և աղախությունները երգանից հետո իր անդամակն ճանաչանի և կատարել Մոնրեալում: Այս առիթով ուղարկությանը շահնազարյան Ս. Վարդանին մեր նախկին գործընկերները:

ՀԱՅ ՈՐՄՆԱՆԿԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

Սկիզբը՝ «Քրիստոնեայ
Հայաստան», թիվ 30

7-րդ դարի հայսնի ուրման-
կարագրող եկեղեցիներն էլ Թա-
լիկի կաթողիկեն, որի ներքին-
դռաներն ամբողջությամբ նկա-
րագաղը են եղել, սակայն այժմ
որմանկարի մեծ ու փոքր հաս-
կածներ են դաժողանվել ավազ-
խորանում եւ կից զատերի վրա:
Գմբեթադրոմ ներկայացված սե-
սարանից մնացել է միայն գե-
ղարուն գահի զատկերի աջ եզ-
րով բարձր ու վրան դրված գե-
րով: Փաստորեն, ի շարքերսյուն
Լոբասավանի ուրմանկարի
Թալիկոմ Բրիստոսի զատկերի
փոխարեն ներկայացված է Աս-
մո գահով քաղաք Ալեհասու-
նով: Եկեղեցու հարավային ա-
վանդասան զատիկն ուրմանկա-
րի վրա, յաճողանվել է սեւ նե-
կով գրված մի ուռագրավ արձա-
նագործություն, ուր նկատվում է, որ
կաթողիկեն նկարագրող էլ է
սկզբ Մովսես եկեղեցադարն:

Գոչի Մ. Ստեփաննոս եկեղեցու որմնաձևկարից հասկանվեց նաև յոթանյակով ավազ խորանի յուսամունի հավասարությամբ, ուր մենայայցված է եղել մի հին հնարից հորհրվածք։ Խորանի աջ եւ ձախ կողմերում յղակերկված են դեղիկ կենտրոն ուղղված առնափայլներ։ Կենտրոնում, յուսամունից մոտ՝ երկու անգամ յղակերկված է Բրիստառ (կառուցվածքը համադասասխանում է հայտնությոյան սեստրանին), սակայն Նա առափայլներին է մեկնել ոչ թե զինու զով կամ նկանակ, այլ մազադարսափաթե։ Որմնաձևկարի վրա եղել է ճանի հայերեն եռաստղ արձանագրութիւնը, որն այժմ մեծ մասամբ ծածկված է։

Եղվարդի մոտ գտնվող Ս. Զո-
րավար եկեղեցին հիմնադրվել է
Արուծի սահմար կառուցող Գրի-
գոր Մամիկոնյանի կողմից 7-րդ
դարի 70-ական թվականներին:
Հավանաբար ունեցել է որմնա-
կարների երկու շերտ, առաջինը՝
նասական կից կառույցին, երկու-
րը՝ 13-14-րդ դդ.: Այդ մասին են
կոչվում քրեմլաբնակիչ մի քանի

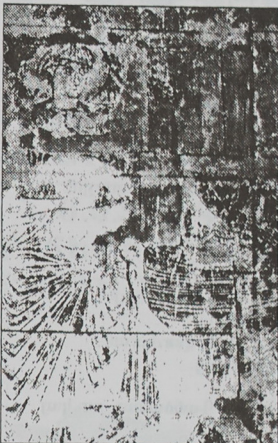
մի արձանագրություն, ինչդեպ եւ
դաւանական վաճ փոքր հասկածնե-
րի գունային վերլուծությունը:

Այսպիսով, աշխարհագրական համեմատաբար փոքր տարածություն վրա գտնվող և ստեղծման ժամանակով իրար մոտ՝ Լճապավանքի, Ֆիախի, Արուից, Կոչի, Նդվարդի որմնակարներն առանձնանում են Պասկերազական և հորինված-դասի յուրօրինակություններով, գունային արքեր լուծումներով: Ինչպես նեխ է միջնադարյան արվեստի ճանաչված մասնագետ Լ. Դուրովոն, 7-րդ դարի որմնակարները քոյլ են գալիս դասեր ժողովածուների հետևից: Այսպիսով, առաջագրված հայերն ունեցած ինքնուրույնության մասին, որն արահայտվում է հասկացողության Պասկերազություն, սեյանիկայի և գունային կառուցվածքի մեջ: Հ ա յ կ ա ն ճարարողներության ծաղկումը, որով Պասկերազությունը երևանում է Պասկերազություն վերելք, բնութագրվում արաբական իրադրություն հաստատմամբ: Միայն երկու հայերի արհիանք, որ Բագրատունիների գլխավորությամբ երկրում վերականգնվեց Պասկերազությունը (885 թ.), աշխարհագրական ծաղկության կյանքը, կառուցվածքի նոր եկեղեցիներ, որոնց մի մասը զարդարված է որմնակարությամբ:

10-րդ դարի որմնաձևկարներ ունեցող նեանավոր հուշարձաններն են Աղքամարի Ս. Կապ, Հաղքաքի Ս. Նեան, Տաքեի Ս. Պողոս-Պետրոս եկեղեցիները և Գողթկոյի վանքը: Վերջին երկուսի մասին ուսագրավ Տեղեկություններ է հաղորդում Սյուրյայան Օրբորոյի, լույսին է Աստիպանու Մարտիկանը: Նա մասնավորապես հիշատակում է Գողթկոյի որմնաձևկարի հեղինակ Տիեզեին: Եկեղեցու ավազ խորանոնն դասի զոնմանով որմնաձևկարի չնչին հասավանդից կարելի է ենթադրել, որ գմբեքադարձ մասկեր-նում է եղել Բրիստաթ, իսկ արեւելյան զույգ պալանդանները:

մոտերից վեր դառնալու և
ապրիլի ու շրջանում ստեղծված
դասերին, որոնցից մեկը ներ-
կայացնում է «Տիրամայրը ման-
կան հետ» դասերը:

Տաքեի Ս. Պողոս-Պետրոս եկեղեցին 930 թ. որմնանկարազարդել է սվել Հակոբ եղիսկոպոսը, Սեփանոս Օրբելյանի վկայությամբ՝ այդ գործի համար



Տաթևի որմնանկարի հատված

հրախլիելով «Ֆոնանգ» (նվորդացի կամ Շիրուդա գաղթած հայ) նկարչներին։ Զանի ու երկրա-
ւարժի հետեւանով սնմադե-
վատված եղեկերը որմանկա-
րներ հասվածաբար են դա-
դումնակ, հետաքրքրական է Սե-
փանու Օրբելյանի՝ ամբողջա-
կան որմանկարների՝ 13-րդ դա-
րի ականատեսի դրսևկերպ
նկարագրությունը։ Պատմիչ
գրում է․ «(Հառորդ) ազարի լու-
սանան հարկերն ամբողջովին
վերտից մնիշւ ներէն, անաս-
նան մախսերով նկարազարդե-
լսկը։ Փրէլի դրսևկերն էլ խիստ
ահեղ տեսով նկարել տկն աս-
վածազործ սեղանի ճիշտ դիմա-
քը, վերտից՝ երկնի բոլորակը
մեծ կերտի վրա, իսկ սրանից
ներս՝ սեղանի շուրջ, մարգարե-
ների, առաքյալների ու հայրա-

դիտարկելով քաղաքացիներին նկատարելի և համապատասխան կերպով գաղափարները այնպես, որ նայելիս զեղչունակ ենթադրություններ կարելի լինի: Եւ երբեք չէր թվում, թե ներկերով ու երանգներով եւ ստեղծված, այնպիսի բաներով էլ կենդանի են, եւ մասնավորապես զարհուրանում ու զայնուհետեւ խնայող են նրանցից»:

Այժմ որմնակարներից հաս-
վածներն են դադարավել ավագ
խորանոմը՝ հյուսիսային դռախ-
վա: Ուսադուրբյան է արժանի
ողջ արեստյան դռաք ծածկող
սահող դասասանի ինքնասիղ-
կողողղիցիան, ուր ներկայաց-
վում է Փրկչի երկրորդ գալստյան
ժամանակ մտնելների հարու-
րյան ու վերջին դասասանի ազ-
դու սեսարանը:

Հայկական ճարտարապետության գոհարներից մեկը՝ Աղքատաբարձ Ս. Խաչ եկեղեցին, կառուցել և որմնանկարազարդել է 1845-1846-ի Սմբունի Մեծրունի Վաստյան-րավանի քաղաքում 10-րդ դարի սկզբներին (915-921, ճարտարապետ՝ Մանգիկ)։ Եկեղեցին հայացք է դր հարևան և ինքնատիպ քարձաբանդակներով։ Ներսևան կառույցի դռներն ամբողջովին ծածկված են մասամբ Հին եւ հիմնականում Նոր Կասպիանի քաղմաքի քեմաների եռաւար, քալական լավ դաշդաբանված որմնանկարներով։ Ավետարանական նկարաւար ներկայացնում է Ավետում, Մարիայի այգը Եղիսաբեթին, Շնունը, Բրիստսի նկիւրքերումը թաւաւին, Հովսէփի երազը, Փախումը դեղի Եգիպտոս, Մանկանց կոտորումը, Մկրտությունը, Այլակերպությունը, Հարսանիքը Կանյումը, Բրիստսի Աւառ Բարդը, Երաւարդի հարությունը, Մուսկ Մաւաղան, Բրիստի օծումը, Ռնկվան, Բրիստը Պիղասոսի մոտ, Խաչելությունը, Զիրաքեր կնայք գերեզմանի մոտ, Համբարձումը, Բրիստի հայտնությունը Մարիամ Մազարանացուն, Ասվածամոր ննջումը։

Վաճառ լճի այս ոչ մեծ կղզին՝ Աղբամարը, դառնողաման կլիներ մանի հայ աշխարհիկ ռոմանկայություն գլուխգործոցներ, եթե ժամանակի բազում ավերածությունների գոթը չդառնար նույն Փափակ Ամրունու դպալաբ: Այն գաղաարող ուրմանակայական գնայլիլի հորինվածքների ու դրանց հարաու բն-



ԳՈՂԵՎԱՆՖԻ ՈՐՄՈՎԱՆԿԱՐԻ ԽԱՏՎԱԾ

մասիկայի մասին կարող ենք դասել Թուրքա Արմորունը դաս-
նուրյան բարունակող Անանունի
քողած նկարագորությունը: Ա-
կանասան դասվածը գրում է, որ
դասիառում նկարված էին «...ս-
կեզարդ գահույրներ, որոնց մեջ
երևում է դասվական ճոխու-
րյա՞մք բազմած արհամ՝ Երչա-
դասված յուրսի մնան դասանի-
ներով, ուրախարար տղասավոր-
ներով: Լյուսեղ են նաև գուսան-
ների խմսմբք եւ աղջիկների
իկոցիք արժանի խմբադար, ինչուքն նաև տուրեսմարսիկնե-
րի բազմությունը, ըմբամարսիկ-
ների կոչվներ, այնեղ են նաև
աշյուծներն էլ այլ գազանների
խմբեր, սեսակ-սեսակ դաճու-
ճաններով զարդարված քոչու-
նների Խրամներ»:

Կարեւն ՄԱԹԵՒՈՍՅԱՆ

ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՈՑ ՄԵՉ

Սկիզբը՝ «Զրիստոնեայ
Հայաստան», քիվ 29-30

18-րդ դարից սկսած՝ Կ. Պոլսի ամրափակվել են ժողովրդի նվիրառուների ընդհուպ Արեւմտյան Հայաստանում սկսվում են բացվել կանոնադրի դպրոցներ։ Ամիրայական սերնդի առաջինները սերնդի մարմնացում է Հառաբլուն Կեղծյանը, որի գործունեությունը օրհմեր լուսավորչական անվանում են «Կեղծյան դպրոց»։ Նրա Ասիայաբնակությանը են միջոցներով Կ. Պոլսում հիմնվել յոթ վարժարան, կառուցվեց Կ. Պոլսի հայոց դպրատարաբան հոր շենքը, մայր եկեղեցին, Սուրբ Փրփի ազատի հիվանդանոցը։

19-րդ դարի Շուշիի մակուկաբանի վերելի կրկին կայսած է քաղաքներում հետ: Պողոս Յասակ Ջալալյանի միջոցներով ստեղծվեց Ղարաբաղի հոգեւոր ծեսչութիւն տրամաբ: Մեծահարսութե ճամբարուն է Մարիա Յախումյաններէ Նիհարստիւթուններով հիմնեց Ղարաբաղի Սուրբ Մարիամուն տիրոհաց կալմարուն: Եւրեց դրամական տծանկութիւնք բարունակուն է գործել Ղարաբաղի հոգեւոր բեմական դրոցը: Յախումյաններն իրենց սենց ցրամարտուն էին Շուշիի եռակական ուսումնարանին է քաւսեռական հմտերին:

Անհատական բարեգործությանը
զուգընթաց՝ 19-րդ դարի սկզբից

սկսում է զարգանալ ազգային հավաքական բարեգործությունը: 1810 թ. Կ. Ղուլում Մխիթարյան միաբանության վարչապետ Ղուկաս Իմանյանի նախաձեռնությամբ և Տյուլյան ընձանիի միջոցներով ստեղծվեց «Աբարուրյան ընկերությունը»: Այս առաջին բարեգործական կազմակերպությունն էր, որը հետագայում էր զարակ-հրասարակալան մտայնական էր հրասարակալան «Դիսակ Բիզանդեան» թերթը: Այս կազմակերպությունը իր գործունեությամբ մեծ նպաստ է բերել կալ մշակույթի զարգացմանը: Կ. Ղուլում է մշտունիայում հրար ետեից ստեղծում էին կրթական, հրասարակալան ընկերություններ, որոնք նպաստ ունեին հավաքական ուժերով ծառայել ազգային մշակույթի նպասակներ:

1860 թ. 4. Պոլսում ստեղծվեց «Հայոց բարեգործական ընկերությունը», որի նպատակն էր երկր- գործական և արհեստագործական ճիւղեր կրթություն ապահովել հայ երեխաներին, ցանց կազմել հայու- նի երկրին, կանխել ժողովրդախո- րհ: 30 հոգի էին այդ ընկերության հիմնադիրները, որոնց ղոյսապա- թիւյան ամենախոշոր ղեկավար էին: Սյա կազմակերպության մեջ էին մտել Մեխակեյան, Խաչատրյան, Սկ- ճեհ Միխայիլապեյան, Սարգիս Դա- ռիաճյան, Գրիգոր Օսյան, Հովհան- Նես Տադևոսյան, ովքեր չՅԸ-ի որոշ

սալ ձգում էին ստեղծել միաձուլ հայություն՝ երևանական հայրենիքի: Հիմնականորեն գնում էին, որ «Ազգի մեր հնրական վիճակին բարեւութեամբ ոչկալ էր կոպէտ իր բարոյական վիճակը, այնչալ ալ հնրական վիճակը կը նդաստէ իր բարոյական զգացմանը զարգացմանը. մէկը առանց միւրիկ չի կրնար լաւանալ, կամ երբ մէկին աշխատինք, միւրիկն ալ աշխատանք կրկնախալ»:

Իրականացնելու համար իրենց նպատակը՝ Երանի ամհրաժեռես ին գտնուել ազգի նմալոր, նյութական եւ բարոյական ուժերի միաձուլումը: Սակայն Չեթունի աղտամարությունից (1862 թ.) ետո թուրական կառավարությունը, այս դեղիի զա-սասխանատուել համարելով ՉԲԸ-ին, աղեղեղ գոր առնունելությունը:

Արեւմտյան Հայաստանի գալ-
վառներում ուսումնական գործը
խթանելու նպատակով 1886 թ.
Պոլսում ստեղծվեց «Արաբաճան
ընկերութիւն հայոց» ընկերությունը,
որի հիմնադիրները կաղեր
հասաճաճեցին հայության մյուս
հավածիկն էին։ Մկրտի Փորթուգա-
լյան եղավ Կովկասում եւ հան-
դիպումներ ունեցավ հայ մաշվո-
րակներուրան հետ։ Գրիգոր Մկրտու-
նի աջակցութեամբ Թիֆլիսում
հրատարակվող «Սեպակ», «Փռօն»,
«Մեղու Հայաստան» հանդիպու-
թւն շարունակաբար հանգանակու-

թյուն էին կազմակերպում ընկերության օգտին: Հիմնական հատվածները սահմալով Կովկասից «Արարատեան» ընկերությունը 1 դրոցը բացեց Արեւմտյան Հայաստանում:

1879 թ. կրկին Կ. Պոլսում հիմնվեցին «Գորգազան տիկնամբ» երգչախումբը, «Ազադամուր հայուհեաց» ընկերությունը: Կրթական այս կազմակերպությունների սեփական մարդու ղույններն էր այն մեծ շարժման, որ սկսվել էր Կ. Պոլսի հայ կանայք: Այս կազմակերպությունների ոգին էրին արեւմտահայ գրողներ Սրբուհի Տյուսաբը, Սիմիղը, Աբալակի Ռեզոյիկը, որոնք շատ արագ հաղթանակներ էին աճեցնում և գործունիս հայուհիներ: Կազմակերպությունների մտապահը մեկն էր կրթել Արեւմտահայաստանի զավաճողների հայ

օրորդերին եւ լուսաբանել մի-
րյալ վարժուկները: «Ազգանուրը»
Ամենամյա Հայաստանի զավակնե-
րուն ուներ 29 վարժարան, «Դրո-
ցասիրացը» 4, Պոլսում բացել
«Դրոցասիրաց սիկնանց» վար-
ժարանը, որը ցայսօր գործում է
Փարիզում: Ուղեւորություն 4, Պո-
լսում կազմակերպեց առաջին հայ-
կական ցուցահանդեսը՝ Հովհան-
նէս Ավագովսկու մասնակցու-
թյամբ, որն այս կազմակերպության
անունն էր:

«Արարաժեան», «Կիլիկեան»,
«Պորոցասիրաց-Արեւելեան» ընկե-

րույնություններ, որոնք նույն կրթական մրցասահին ընկնված կազմակերպություններ են, միակրկնացին՝ ստեղծելով «Միացնալ ընկերություն հայոց»։ Սա խոսքը կազմակերպություններ են, որի գործունեությունը օժանդակներ ընդգրկում էին Արեւսյան Հայաստանի բոլոր գավառները, փոփոխվում է թուրքիայի հայկական բնակավայրերը։ Այն ավելի սեռացրեց կարծեր հայությունը մյուս հասավի հետ եւ կովկասահայերի արակցությունը հիմնեց 46 վարժարան։ Յիւրաքանչեւ ազգային գործ եւ «Միացնալ» կասարանը։ Ընկերությունն իր գործունեությունը կենտրոնացրեց քրդախոս եւ քրդախոս գլոյրները ունացումից փրկելու միջ. ընկու հայեր։

Օսմանյան կառավարությունը սկզբնական եղանակում չէր խոչընդոտում մնալ հաստատությունների ստեղծմանը, սակայն լայն շրջանում հասկանալով, որ կրթական զարգացումը կարող է նրա ստեղծել հայությունը և հաստատությունները, արգելեց այդ կազմակերպությունների գործունեությունը: 1908 թ. Սահմանադրության հոշակումից հետո դրան վերակազմվեցին եւ իրենց գործունեությունը երկրորդ եղանակում ավելի լայն գործունեություն ունեւան: Ժննջե 1915 թ.:

Անահիտ ԱՍՏՈՅԱՆ
Ե. Չարենցի անվան գրականության
և արվեստի թանգարան

**ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԵՐՈՒՄ ՊԱՀՎԱԾ ՆՇԱՆԱՎՈՐ
ԽԱՉԵՐ ՈՒ ՄԱՍՈՒՆՔՆԵՐ**

13-րդ դարի հայ-
յոց նշանավոր
վարդապետ ՎԱՐ-
ԴԱՆ, ԱՐԵՒԵՆ
ՑՈՒ մահանա-
րուհի մայրու-
նիքի ծնունդի
մեջ դաստիարակ-
եցին «Ավարհա-
րացյ» անունի
փոքր երկր. ուր Հա-
սաթափ, Կիլիկի-
այի եւ հարեւո-
տեղացի համայն-
աշխարհագրու-
թյունը է: Սակայն
ի սարքերույն իր-
կացոյ «Ավարհա-
րաց մեջ կարեւո-
րամբ վանկեր ար-
եւանապոլո խաչերի
նարկանքին, նաեւ
րին:



Ասորևն ներկայացնում ենք այժմ Հայաստանի
սարածմուն գեմիդդի սի Բանի հանրաշայի վանի-
րի ու նրանցմուն դյաիիվա աքոյոյունների լուսիս-
Լադրան Արեւելոյի հաղորդում սի Բանի հեհաբ-
րակա սեղեկոյոյուններ: Քաիի որ դրամն Եա հա-
մաաուն են, ներկայացնում ենք հենց քնագրով՝
գրաքառն:

ՔՐԻՍՏՈՆԵՌԻԱԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՊԵ
ՀՈՉԱԿԵԼՈՒ 1700-ԱՍՅԱԿԻՆ ԵԿԻՐԱԾ ՄԻՋ
ԵԿԵՂԵՍԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ԵՒ Հ
ԿՈՄՊՈԶԻՏՈՐՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՑ

ՀԻՄՆ-ՕՐՀՆԵՐԳԻ

U R 3 0 1 3 0

Մրցույթի կազմակերպիչներն և ժյուրին նախատաքավորությունը կհայն ստեղծագործություններին, որոնք սերունդն էին հոգեկոտ երաժշտության ակունքներից և կոչված են նույնասելու հայեցի ոգու արմատավորման և բխսնաւնության անհրաղումանը:

- Մրցութիւն կարող են մասնակցել որոշեսիւնալ կոմպոզիտորներ.
- Միւնչե 5 ռոլէ տաղորդչամբ ստղծագործոյչան հանձնման ժամկէսն է 1998 թ. սեղտմբերի 15-ը.

- Մրցույթն անցկացվելու է երեք փուլով, որտեղ երրորդ փուլը բաց համերգային կատարումն է՝ 1997 թ. նոյեմբերի 1-10-ը.

- Համերգային փուլ անցած մինչև յոթ սեղծագործությունները ժյուրիի որոշմամբ կներկայացվեն հրատարակման.

Ի յոսն Արագածոյ՝ Սաղմոսավանքն, ուր կայ
Օձահալած սուրբ Նշանն եւ
Արագածայ սուրբ Նշանն:

Յովհաննավանքն, ուր կայ
նշխարք տուրք Կարադէշին եւ
Վարժամակն Քրիստոսի...:

Ի գիտն Մոսկովի Սուրբ Գեորգ, ուր կայ
ծնուն... արքայն Գեորգայ զօրավարին:

Տեղերու վանքն, ուր կայ
Լրջակադուսակ սուրբ ՆՇԱՆՈՒՆ:

Այրի վանք, ուր կայ գեղարդն աստուածամուխ՝
ներկեալ արեամբ Կենարարին, եւ
սախսակն սուրբ սաղանին Նոյայ նահապետին...

Աղջոց վանքն, ուր կայ... սուրբ աջն
Արիսակեսի՝ որդւոյն Գրիգորի Լուսաւորչին:

Չագափանք... ուր կայ
Գեսարգեյ սուրբ ՆՇանն:

Վայոյ ձոր Եղեգեաց ձորն է, որ կայ
Կենսաբեր սուրբ Նճանն եւ
Գալոյ ձոր, որ արթոնն է եւ վարժարան
սուր վարդապետացն մերոց:

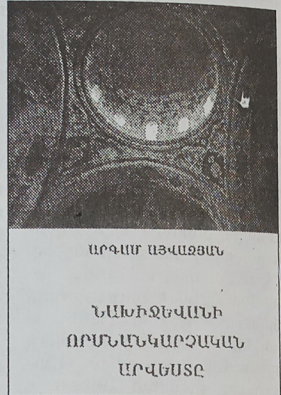
Ի յԱրցախ՝ սուրբ ուխտն Գանձասար, ուր կայ գլուխն սուրբ Կարադեհին:

ՀԱՅԿ ԵՒ
ՍԵՅՐԱՆ
ԳԱՍԴԱՐՅԱՆՆԵՐԻ
ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍԸ

Հունիսի 9-ին Երևանի ԶՋՌ-ի տրասկերատրահում բազմից հայկ եւ Մեյրան Գալաթյարյանների նկարչական աշխատանքների ցուցահանդեսը։ 1983 թվականից նրանք մասնակցել են Հայաստանում եւ արտասահմանում կազմակերպված բազմաթիվ ցուցահանդեսների։

Ծնունդով շիրակցի, այժմ երեսնամյակ արվեստագետ եղբայրներից յուրաքանչյուրն իր ուրույն ոճն ունի, արվեստի իր ինքնատիպ աշխարհը: 1996-ից Հայկը Սեյրամեն անդամակցություն է ստացիա բիսուսներակալման մեծակույրի «Մոսկվա» միությունը:

ՆԱԽԻԶԵՒԱՆՅԱՆ
ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ



Նախիջևանի, այսինքն՝ ժողովրդական Հայաստանի Գործք, երեսն, ճառիւկ, Նախնական գալլաւոճերի յաճոճութիւն, վաճմոճի, եկեղեցիներ, ծոցի, իւլալաւերի, ընդհանուր ծաւկոթալի ժառանգութիւնը վերկալաւ բազմաթիւ այս անգամ ընթերցողի սեղանին եւ որդէ «Նախիջևանի ուճմանկալական արկեսը» գիրք: Նախ լոյս եւ ընծայէ «Գիտութիւն» հրաճարակալութիւն՝ սեղանատալալալալ թերահմի հայոց թեմի «Սիմոն-Երիւաւթութիւն» գրակալ հրաճարակալալ հիմնադրալ:

Թեև Նախիջևանի հայկական եկեղեցիների և մականության բոլոր մյուս սրբազան հիշատակների ձակա-
ցազին այսօր դժբախտաբար վան-
գված է, սակայն որմնակաշարիդուր-
ուն, արեւիտ առավել նուրբ ու «ան-
դաշտաման» բնագավառ լինելով,
կարիք ունի հասուն ուշադրության:
Այս տեսակետից Արամը Այվազյանի
կենսագրած փաստագրական նյու-
թն անցնահատելի արժեք ունի, որով-
հետեւ գրում էրենյակացւոցն սամսուն-
կայի որմնակաշարների լուսանկարնե-
րը (լուսավոր են սեւ-գեւրնակ), հնարա-
վոր է, որ այդ հուշարձանների գոյու-
թյունը հաստատող միակ վկաններ են
մնացել:

[illegible]

ՍԱՐԳԻՍ ԽԱԶԵՆՑ.

«ԻՄԱՅՈՒԹՅՈՒՆ» ԳՐԱԴԱՐԱՆ

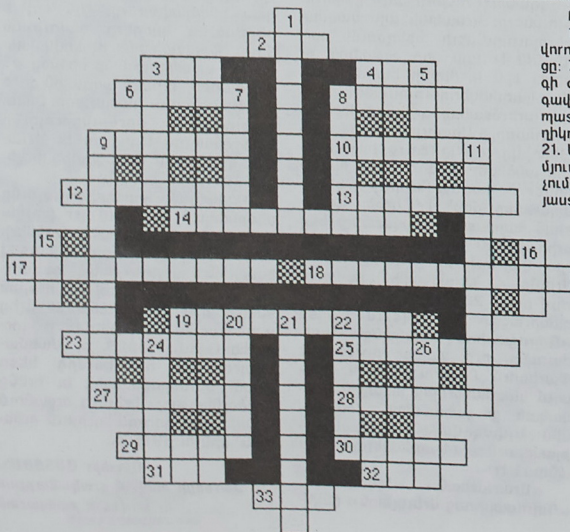
«Սարգիս Խաչեյան» հրաժարակալությունը լույս է ընծայել Կահան Սարգսյանի «Ռուսահալան» հաղապարհությունը եւ քաղցրի նախապիտուկի հարցը» գիրք, որ հեղինակն ուրախեմունքով հայերեն փոխարձանությունների հարցը դիտարկում է հայ-քաղաքական ցեղակցության վարկածի տեսանկյունից: Սույն հաստոցը «Սարգիս Խաչեյան» հրաժարակալությունը, որ հայ ընթերցողին արժեք ծանոթ է մի շարք հրապարակումներով, նախ եւ առաջ Ազգային դպրեւրանի հեծ համաժողովի Իրկակալացող ԱՐԲԵՐՏԻ ՄԱՍՏԵՆԱՇԱՐԿՈՒՄԸ սկսում է իրազդուել իր գլխավոր նախագիծը՝ «ԻՄԱՅՈՒԹՅՈՒՆ» գրառարանը:

Սա մարդկային մտավոր գործունեության եւ հիմնարար գիտելիքի բո-

Լոր գլխավոր բնագավառներին վերաբերող գրեթե համադարձակ հավանածու է, որն ինչպես ետևելիքում է հրատարակչության քացասը, ընդգրկելու է ինչպես անցյալի դասական երկեր, այնպես էլ աղիկ ուսումնասիրություններն՝ օսար են թե՛ հայերեն մշտնջողների գիտնականների, ընդ որում՝ օսասետները թարգմանվում են բնագրից:

«ԻՄԱՑՈՒԹՅՈՒՆ» գրադարանը ներհանրապես բաց է մի փանի եմբարսերի փիրիսիսիայիայիայիայի, կրն, մակուի արարանիայիայի, ղայմադիսիայիայի արվեստարանիայիայի, գրակամագիայիայի, սոիայիայի, սոցիոլոգիայի, հոգեբանիայիայի, լեզվաբանիայիայի եւ այլն Արդեն խմբագրակամ փուլուլ եւ արիի ուսգրակ աշխատիայիայի

ԺԱՄԱՆՅ ԺԱՄԱՆՅ ԺԱՄԱՆՅ ԺԱՄԱՆՅ ԺԱՄԱՆՅ ԺԱՄԱՆՅ ԺԱՄԱՆՅ



ՈՒՂՂԱՅԱՅԱՑ

[illegible]

ՆԱԽՈՐԴ ՀԱՄԱՐԻ ԲԱՌԱՇՂԹԱՅԻ
ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ

1. Գաիակալ: 2. Լասվիա: 3. Ալեհուն:
4. Մամհան: 5. Այսյան: 6. Եղուհան: 7. Խե-
րոպ: 8. Ջվեր: 9. Գրանի: 10. Տոհ: 11. Նա-
հուր: 12. Ջուրիկ: 13. Տիցիան: 14. Լաքան:
15. Նիկոն: 16. Խորենի: 17. Ավանգերո: 18.
Դրան: 19. Մահապարկան: 20. Նանան: 21.
Նարեկավան: 22. Քարլոկ: 23. Փառակալ:
24. Նիկոն: 25. Երեան: 26. Նորայր: 27.
Ջաֆարի: 28. Փարլ: 29. Ջաֆար: 30. Ե-
րան: 31. Այսյան: 32. Սիման: 33. Աննա:
34. Աննակոն: 35. Նազարկան: 36. Ներսես:
37. Սարգսյան: 38. Փեր: 39. Իրիշ: 40. Հա-
սյան: 41. Թեմ: 42. Մախա: 43. Աննուկ:
44. Մկ: 45. Եղիշ: 46. Եղիա: 47. Ամենի:
48. Աղ: 49. Ջղան: 50. Արապակ: 51. Կնի:

ՀՈՐԻՋՈՆԱԿԱՆ

2. Ինչպե՞ս պատահեց... 3. Փոխառական վոկալը անեղծագործություն: 4. Բարեկամական տոկոսը ծառայող առարկա: 6. Բաղադրիչ հասային կիկիկային: 8. Ունեմ: 9. Միջնադարի հայսին տարեգուր: 10. Հայկական ճանաչանք: 11. Պետությունը Նաճավորը Արեւելքում: 12. Եկեղեցական տպագիր: 14. Կարողություն: 15. Գրական: 17. Մեծական թեմիկային անվան հայերեն թարգմանությունը: 18. Հարթաքանդակ: 19. Բարեկամական տոկոսը ծառայող առարկա: 20. Բարեկամական տոկոսը ծառայող առարկա: 21. Բարեկամական տոկոսը ծառայող առարկա: 22. Բարեկամական տոկոսը ծառայող առարկա: 23. Երեսին պահի: 24. Բարեկամական տոկոսը ծառայող առարկա: 25. Հիմնական, զգալի: 26. Բարեկամական տոկոսը ծառայող առարկա: 27. Բարեկամական տոկոսը ծառայող առարկա: 28. Բարեկամական տոկոսը ծառայող առարկա: 29. Եկեղեցական տպագիր: 30. Բարեկամական տոկոսը ծառայող առարկա: 31. Եկեղեցական տպագիր: 32. Բարեկամական տոկոսը ծառայող առարկա: 33. Օտարական հայաբան, լեզվաբան:

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆ.

[illegible]

Ստորագրված է տղազրության՝ 10. 06. 98
Տղաբանակը՝ 1600

Գինը՝ 50 դրամ: